

La doble vida de la 'Grande Demoiselle'

Coco Chanel va nàixer pobra i es va passar la vida amagant els seus orígens pagesos. Tota l'existència d'aquesta reina de 'l'allure' oscil·la entre els esclats de l'èxit, els amors de classe alta i la remor sorda del seu destí d'amaçona solitari.

Si calguera resumir amb una paraula la vida de qui entre intuïcions i rebellions ha estat "l'àngel exterminador de l'estil del segle XIX" (Paul Morand), aquesta paraula fóra "doble".

Doble com els fracassos de la glòria que envoltaran aquesta reina de *l'allure* i la remor sorda del seu destí d'amaçona solitària.

Doble, com les dues C, símbols entrelaçats de l'èxit de la seua firma, fundada el 1914, i que avui, vint-i-set anys després de la desaparició de la Grande Mademoiselle encara crea bosses, perfums, mocadors, botons i accessoris essencials del seu segell particular. Inicials d'antuvi gravades en la fusta rugosa de la taula del seu besavi, Joseph Chanel, cabreter de Ponteils, un petit poblet situat al mig d'un castanyar, bressol de la família paterna pagesa, però sense terres, que ella no esmentarà mai. I amb raó.

Durant tota la vida va intentar de forjar una llegenda per "amagar el seus orígens" (Edmonde Charles Roux). Gabrielle Chanel va preferir d'ancorar la seua història en les vores llangoroses del Loira on havia nascut el 19 d'agost de 1883, a l'hospital de Saumur, una ciutat coneguda per la seua escola de cavalleria. Nascuda de l'amor, és la segona filla d'Albert Chanel, quincaller ("negociant" dirà el *Who's Who*) i de la senyoreta Devolle, modista. Tres maternitats més tard, finalment casada als trenta-tres anys, la mare s'apaga, esgotada. "M'ho

Coco Chanel va imposar un estil que, més que una moda va ser un fenomen. Durant tota la seua carrera la dissenyadora maldà per alliberar les dones amb vestits simples però còmodes.

ARXIU / EFE

ARXIU / EDITORIAL CIRCE

Coco Chanel amb Arthur "Boy" Capel, l'any 1912.
 "Ho vaig perdre tot quan vaig perdre en Capel" dirà Coco el 1969, cinquanta anys després que ell es matés en accident de cotxe.

han arrabassat tot i em sent morta", confiarà Chanel a la seua amiga d'última hora, Claude Delay (*Chanel solitària*, Gallimard), amb la qual durant deu anys compartirà l'última versió de la seua vida. "Això, ho vaig conèixer als dotze anys", afegeix per justificar la seua resistència als cops del destí i la seua estranya passió per la soledat, que ni la fama ni els amors no aconseguiran de dissipar.

Doble, finalment, com Coco, aquest sobrenom amb accents de conquesta que, segons diu ella, li ve del seu pare, un home que se'n va anar per sempre a les Amèriques a provar sort. D'herència, Albert li deixa un nom, "Mademoiselle Chanel", i l'estatut d'òrfena, una paraula que no podrà sentir mai sense estremir-se de por.

Als quinze anys, Gabrielle i Julie, la seua germana, són confiades a les religioses del convent d'Obazine, un orfenat a uns quants quilòmetres de Brive. Amb camisa blanca i faldilla negra —que explica tant el retorn al pauperisme rabiós amb què li

agradava de devaluar "fins i tot les pedres precioses" (Paul Morand, *Allure de Chanel*, edicions Hermann) com el rigor que esdevindrà la quinta essència de l'estil Chanel— aprèn, aquests dies sense fi, a comptar únicament amb ella mateixa per guanyar-se els galons de la llibertat.

Com que no aspirava al noviciat, als divuit anys, Gabrielle passa a les canongesses de Moulins, que li ensenyen la primmirada professió de modista. Hi troba la seua tia Adrienne, l'última filla d'uns avis prolífics. Tenen la mateixa edat i sobretot la mateixa ambició: ser algú en aquesta vida. Hàbils amb el fil i l'agulla, aviat es col·loquen de dependents d'una casa especialitzada en bosses i roba infantil. En aquesta ciutat de guarnició, on arriben els joves de bona família per aprendre-hi l'art de la guerra mostrant les seues armes de conqueridors, les seues siluetes vistoses destaquen molt aviat. Molt sol·licitada, Gabrielle, que no pensa compartir la sort anònima de les modistes, està disposada a córrer riscos, encara que la frontera entre la seua voluntat i el perill de passar per una dona fàcil siga molt fràgil. A la recerca d'un esdevenidor llunyà d'una brodatora que únicament orna llençols de cotó fi amb el record d'haver conegut l'amor oficial, tempta de nits la sort allí on els altres faran bascular per sempre el seu destí.

Esdevé, doncs, ballarina d'un cafè de moda, on fa les primeres aparicions silencioses. I ben aviat prova fins i tot de cantar. En un cabaret de mala mort, La Rotonde, davant els oficials del 10è regiment de caçadors de cavalleria que han vingut a aplaudir aquesta xica, de veu tan fràgil com la seua constitució, es mostra "totalment predisposada a agradar els homes" (Edmonde Charles-Roux). Graciosa, amb la cabellera fosca, igual que la mirada, els pits esvelts que marcaran el seu estil i unes cames primes de xicot, aviat és la favorita d'aquests senyors. *Qui qu'a vu Coco dans l'Trocadéro?* Adquireix de seguida un caire fetitxista i recull "un

cor d'aplaudiments general". Com a bis, la modista, que descobreix l'embriagament de l'èxit, és requerida de nou a escena pels crits animats i provocatius de "Coco!". Que lluny restaven els records de tendresa paternal que li evocaven els murmurs nocturns del seu nom!

Com descobreix la vida dels castells. La veritat sobre els primers anys de Chanel, la sabem gràcies a Edmonde Charles-Roux. En la seua biografia, *L'Irregular ou Mon itinéraire Chanel* (Grasset), l'ex-redactora en cap de *Vogue*, analitza cada moment de la seua vida per arribar a aquella realitat de "*femme fatale*" (François Nourissier) que Chanel va ocultar desesperadament. Tal volta per por de perdre la seua força?

A Gabrielle, que no té el talent de Mistinguette —l'altra ballarina de reputació dubtosa, coneguda també a Moulins—, Étienne Balsan la salva d'un esdevenidor que només podia ser horitzontal. El seu primer home, probablement el seu amant, el seu amic per sempre, és un ric *gentleman rider*, que acaba d'abandonar la vida d'oficial per dedicar-se a criar animals i a les curses. I és ell qui li fa descobrir la vida del seu castell, Royallieu. Durant quasi un any, Gabrielle aprèn els secrets de l'alta societat.

Però molt ràpidament s'hi ensopeix i plora. Té divuit anys i no sap on anar a raure, de manera que opta per vestir-se amb jodhpurs de pell, uns pantalons que s'ha fet copiar per mostrar a tothom l'atmosfera tranquil·litzant de la cavallerissa. També fabrica barretons singulars, "tan secs i servers", que porta molt enfonsats, amb els seus vestits cosits a mà, per assistir a les curses, que és on les dones semimundanes exhibeixen tot de conjunts per mostrar els seus avantatges, és a dir, la seua única fortuna. Amb el seu estil d'estudiant austera, crida l'atenció. I la jutgen. Però, la dona que farà que la moda siga honesta, això no la preocupa. No l'interessa cap accessori que recorde el

ARXIU / EDITORIAL CIRCE

glamour, perquè no és de cap manera el seu estil. Galopant pel bosc de Compiègne, Coco traça fins a l'últim esforç la direcció del seu esdevenidor. Tant li fa que la famosa Emilienne d'Aleçon regne encara en el cor d'Étienne Balsan, perquè ella no n'està enamorada. O si més no, no estima amb aquella irresistible passió que dos anys més tard li farà seguir fins a la capital Arthur Capel, anomenat "Boy", on la instal·larà al boulevard de Malesherbes, al pis de Balsan que no la troba a faltar encara.

Boy és una anglès amb un color de cara mat i un passat més aviat misteriós (es comenta si és fill natural d'un banquer, Pereire), però serà la seua companya incondicional durant nou anys. Home afeccionat als cavalls (té un estable de polo), ha aconseguit la seua fortuna amb l'exportació del carbó. Capel estima aquesta rebel que es mostra més "feroç" que un "teuladí abandonat". Però al final el rebel es casa amb una jove vídua anglesa sense cap més interès que el de ser filla d'un baró. La vespra de Nadal del 1919, una girada incorrecta en una carretera del Midi, de camí cap a casa, on la dona oficial espera un segon fill seu, fa que Boy isca de la vida al volant d'un cotxe massa ràpid.

"Ho vaig perdre tot quan vaig perdre en Capel", dirà Chanel cinquanta anys més tard. Oimés que Capel s'havia pres seriosament la seua quimera de modista, quan Balsan només es pensava que era una simple dèria. Capel li va finançar l'obertura de la primera botiga de modista, *Chanel Modes*, al número 21 d'aquest carrer de Cambon que esdevindrà per sempre el seu quarter. Retirada a Deauville, amb motiu de la guerra, el 1914, Coco, amb Capel al costat, farà els primers tempteigs de costurera vestint les dones elegants refugiades a les cases normandes. Com que les teles manquen, talla vestits esportius amb el tricot dels suèters de llana. Jersey que ha anat fent per entrenar-se i que ja utilitza de fa temps. Aquests jerseys alliberen el

A la dreta Gabrielle Chanel amb la seva tieta i amiga Adrienne, davant la botiga de Deauville.

Aquí, on s'hi va traslladar durant la guerra, Chanel farà els seus primers tempteigs vestint les dones elegants refugiades a les cases normandes.

cos i abandonen la cintura i Chanel anuncia aquesta "silueta nova" que caracteritzarà la seua reputació. Per poder lluir aquest estil, les dones s'esforçaran per aprimar-se i ser com ella, que d'un cop de tisores alliberador esdevé "la primera dona amb cabells curts". Ben aviat es troba al davant d'un imperi que ha forjat amb els seus punys, que tenen la "fragilitat de l'acer". Tres anys més tard, Mademoiselle Chanel, que ha contractat més tres-centes treballadores torna el préstec a Boy i renuncia per sempre a l'estatut de "dona mantinguda".

L'èxit i la soledat. Tot sembla a punt per a un esdevenidor que s'anuncia brillant, però, això sí, solitari. A Coco, només li manca, en senyal de dol del seu amor, la possibilitat d'accedir al cercle

restringit de la gent important, tot i que ella, malgrat el contacte amb aquesta mena de gent, no podrà mai la seua lucidesa.

Qui la hi va introduir fou Misia Sert, aquella bella polonesa —"un ésser estrany que només agrada a les dones i a alguns artistes"— que Satie anomenava "la mare mata-tot" i "paràsit del cor" (Paul Morand), la musa de Bonnard i de Vuillard, l'elegida de Diàghilev i de Stravinski, que serà la seua "única amiga" (i tal volta més que això). Misia, de qui Coco deia que les preocupacions dels altres l'atrauen "igual que certs perfums atrauen les abelles", havia ensumat el seu geni. I amb el seu "sisè sentit de venedora" li va obrir les portes de la mundanitat.

Entre el 1920 i el 1939 Chanel llança el seu Número 5, el seu primer perfum que triomfa a Pa-

Coco Chanel amb Dalí i Christian Bérard en Montecarlo, el 1938. Com amics, Chanel s'estimà més els artistes -Picasso, Stravinski o Cocteau- que no els fastos dels prínceps.

ARXIU / EDITORIAL CIRCE

rís. Sis mesos després de la mort de Boy, quan tornava d'un llarg viatge per Itàlia amb Misia i la seua banda, s'instal·la al Ritz, que és on, uns quants anys més tard, tornarà als seus hàbits de dona ferida. Recomença la seua vida de "dictadora": èxit i soledat són les seues característiques quotidianes. Coco ja no plora, treballa a totes hores i crea. Vestits esportius, joiells artificials, que li dissenya François Hugo, una bossa en bandolera perquè es cansa de perdre sempre la de mà, i sandàlies amb soles de suro que ha confeccionat per caminar sobre l'arena abradora del Lido de Venècia. Amb un cop de tisoires fetitx, les que porta sempre penjades del coll amb una cordeta blanca, deixa fora de moda tots els modistes, "posa fi a l'excentricitat" i dona a les dones un aire de llibertat.

Ors, brodats i pells de Sibèria. París vibra al so nostàlgic del violins dels gitanos que acompanyen les nits blanques dels russos emigrats. Chanel es mostra

radiant i ja no se sent totalment sola. Comparteix la vida amb un home, el gran duc Dmitri, que l'ha instal·lada en la seua vil·la de Garches, on ja té allotjat Stravinski i la seua família. Ors, brodats i pells de Sibèria entren en els seus tallers, alhora que el cosí del tsar assassinat li revela els refinaments del palau i la misèria dels reis destronats. "Els prínceps de sang m'han fet sempre molta pena", confiarà més tard a Paul Morand. "La seua professió, quan l'exerceixen, és la més trista que hi ha al món, i quan no l'exerceixen, encara pitjor".

Paraula d'experta, perquè serà un altre "senyor", el duc de Westminster, que ella coneix a Montecarlo, que entrarà en la seua vida quan el seu imperi no fa sinó créixer i ja s'ha creat una reputació. "Bend'or", del nom del famós semental del seu pare, té una immensa fortuna, però és "la simplicitat en persona". "És senzill com un vagabund", dirà Chanel, per qui el seu amant esdevé el símbol absolut de l'elegància. Prova? No

porta mai res nou. Des de les landes d'Escòcia, on el duc té els seus iots, fins a Irlanda, passant pel seu castell, Heaton Hall, durant sis anys, qui té massa cases per conèixer-les totes, es mantindrà al seu costat. Però figura escrit en el destí de l'eterna festejadora, Gabrielle Chanel, que no pot esdevenir anglesa. Benny és encantador, però s'hi ensopeix "amb l'ensopiment sòrdid de l'ociositat i dels rics". Ell li exigeix que es case. Teló. Li'n restarà, si més no, el gust pels vestits de tweed usats que ha robat a "l'home més ric d'Anglaterra", a més d'algunes teories esbalandrades sobre els diners.

"Cal no casar-se mai amb un home que té diners" aconsellava, peremptòria, qui sabia molt bé de què parlava i que jutjava sempre els homes per la manera que tenien de gastar-se els diners. I qui es va negar, sens dubte, a convertir-se en duquesa, com si volguera continuar essent "per decisió pròpia, i amb orgull", una dona soltera. (Nourissier).

Gabrielle Chanel, que va esborrar molt aviat de la seua vida allò que li restava de la seua família de sang en favor de la del cor, s'estima més les vacil·lacions dels artistes, els seus veritables amics, que no els fastos dels prínceps: Cocteau, Picasso, Darius, Milhaud, Serge Lifar, Diaghilev (li pagarà l'enterrament a Venècia, el 1929, sense dir-ho a ningú) i Stravinski (li finança, sense fer-ho públic, *Le Sacre du printemps*), seran els qui la sostindran contra les quimeres de la mundanitat. "Per primera vegada Coco estima de debò", conta Misia Sert a Colette, revelant-li l'amor de la seua amiga per Pierre Reverdy. Simple fantasma o paraula de qui en sap les intimitats? El poeta va ser, efectivament, el seu company a l'ombra, l'amant fosc i difícil que li va transmetre el gust per la lectura que cultivava en soledat.

Malauradament s'anuncien anys menys rosats per a Chanel: una vaga de les seues treballadores, arriben les primeres vacances pagades i arriba també Elsa Schiaparelli. Aquesta modista

ARXIU / EDITORIAL CIRCE

d'origen italià, amiga dels surrealismes, para botiga el 1934. Chanel té dificultats, però lluita per recuperar la seua corona. L'actualitat, tanmateix, no li ho permet. O tal volta ella mateixa comprèn que cal jubilar-se. El 1939, poc després de la declaració de la guerra, acomiada tot el personal i tanca la botiga del carrer de Cambon.

La reina torna al Ritz i s'hi tanca, però no pas completament sola: té una llarga aventura amb Hans Gunther von D., un oficial alemany a qui agraden les dones boniques i la vida fàcil, però que no facilitarà la de Chanel. Quan arriba la *libération*, l'arresten, però l'alliberen unes quantes hores més tard, gràcies a una gestió d'un tercer. Tal volta l'últim gest del fidel duc de Westminster? Misteri. Ometre és un art que Chanel sap encara manipular perfectament.

Exiliada a Suïssa, irritada però orgullosa, en un palau de Sant Moritz veu per primera vegada aquest *new look* que imprimeix en les dones aquestes poses melindroses que recorden el període d'abans de la guerra i contra les quals ella tant s'havia rebel·lat. Cintures ajustadíssimes, falces molt llargues, Christian Dior, *maître* del moment, provoca de nou les dones i va així contra les conviccions de la Grande Demoiselle. Necessitarà almenys uns quants anys per poder superar aquest cop del destí que s'oposa al seu estil propi.

El 1953, a setanta anys, Chanel prepara el seu retorn i torna al carrer Cambon. Després d'un primer intent, una col·lecció que és un fracàs i que li costa moltes crítiques de la premsa, que l'ha aixecada sempre fins als núvols —i per més que la revista *Elle*, amb Hélène Lazareff al capdavant, la defense—, recupera el favor de les dones, quan el seu estil és reconegut pels compradors americans. Els seus vestits, simples però còmodes, són l'uniforme preferit de les dones modernes, com per exemple Jackie Kennedy, que el mes de novembre del 1963, amb el seu vestit ro-

sa tacat de sang, serà el símbol estavellat. Copiat, plagiat, "l'estil Chanel" és més que una moda, és un fenomen.

Però el 1968 i la revolució arriben. Chanel, per a qui les "modes són bones quan baixen", però no quan puguen del carrer, es defensa i malda per restar fora de la influència de la revolució, segura de les seues prerrogatives: només ella dóna ordres. Més prima i mordaç que mai, més injusta també, dèspota, aïllada entre els seus paravents i els seus llustres amb esclats de cristall fred, es refugia en els ritus de les proves i les seues exigències, envoltada dels seus cortesans i models. Sense amor. "Furiada i recta com un capità sobre el pont d'un vaixell

Chanel va treballar fins l'última nit de la seua vida, el 10 de gener de 1971. Un diumenge, el dia dedicat a allò que ella més detestava: el descans i la família.

que naufraga" escriurà Françoise Giroud en l'*Express*. Busca en els espills de l'escala de sa casa de costura, on s'amaga els dies que hi ha desfilada, els records de la seua glòria que no ha aconseguit mai d'esborrar les ferides de la seua desesperació íntima.

"Els veritables èxits són fatals", deia qui havia tornat al seu apartament del Ritz i que va treballar fins a l'última nit de la seua vida, el 10 de gener de 1971. Un diumenge, el dia dedicat al descans i a la família. Tot això que ella detestava.

Colombe Pringle
Traducció: Maria J. Seguí

La setmana pròxima:
William Faulkner